

บทภาพยนตร์เพื่อสังคม จุดเริ่มต้นจากความหมายของการมีชีวิตอยู่

สกุล บุญยทัต *

การกล่าวถึงบทบาทของบทภาพยนตร์ในฐานะสื่อทางการแสดงที่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่อง และมีความหมายต่อสังคมนั้น เป็นเรื่องที่เริ่มจะมีการพูดถึงกันบ้างแล้วในวงการภาพยนตร์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานสัปดาห์ภาพยนตร์ไทยครั้งที่ ๑ เมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมา (๒๕๓๔) ผลสรุปจากการสนทนาในหัวข้อเรื่อง ปัญหาและวัตถุดิบในการเขียนบทภาพยนตร์ของไทยในวันนั้นได้ชี้ให้เห็นถึงตัวปัญหาสำคัญที่ว่า ไม่ค่อยจะมีการสร้างสรรค์บทภาพยนตร์ไทยที่มีเนื้อหาสาระ เกี่ยวเนื่องกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ ตลอดจนทัศนคติเชิงอุดมการณ์ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและมีความหวัง

ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น? นี่คือการถามที่ยังหาคำตอบที่ชัดเจนไม่ได้ แต่จากภาพยนตร์ไทยที่ออกฉายกันในปี ๒๕๓๓ จำนวน ๑๓๓ เรื่อง มีเพียง ๑๐ เรื่องเท่านั้นที่ถูกยกยอมรับว่ามีเนื้อหาสาระ^{*} จัดอยู่ในรูปลักษณะของการสะท้อนภาพและบทบาทความเป็นไปของผู้คนในสังคม นักเขียนบทภาพยนตร์ได้แสดงทัศนะว่า บทภาพยนตร์เพื่อสังคมนั้นมีการลงทุนในแง่ประสบการณ์ค่อนข้างสูงเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและภาพสะท้อนของความเป็นจริง อาจต้องมีการค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยถึงเรื่องราวเหตุการณ์ที่ถือเป็นวัตถุดิบในการเขียนแต่ละครั้ง อาจมีการเดินทาง

หรือลงทุนอยู่ร่วมสัมผัสกับพฤติกรรมหรือสถานการณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งเนื้อหาสาระและความ เป็นไปที่ถูกต้อง แต่ทว่าเงื่อนไขต่าง ๆ ในการดำเนินงานที่ได้กล่าวอ้างไปแล้วทั้งหมด ล้วนแล้วแต่ติดเงื่อนไขทางการเงิน คนเขียนบทภาพยนตร์ไทยได้ค่าจ้างแรงงานค่อนข้างต่ำ ไม่พอเพียงกับการลงทุนในขบวนการทำงานข้างต้น ประกอบกับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสภาวะทาง สังคมนั้นเมื่อถูกเขียน และถูกสร้างเป็นภาพยนตร์แล้วอาจจะได้รับผลตอบแทนในแง่รายได้ค่อนข้างน้อย ทั้งนี้สืบเนื่องจากผลงานทางด้าน ภาพยนตร์ที่ถูกสร้างขึ้นจากวัตถุดิบในเชิงจินต-

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

หนังสือดีเด่น ๑๐ เรื่องของปี ๒๕๓๓ มี คนเลี้ยงช้าง ความรักไม่มีชื่อ คือฉัน จุลยโครงการ ๒ ต้องปล้น ทวิภพ ปุกปุย พันธุ์หมาบ้า ส.อ.ว. ห้อง ๒ รุ่น ๔๔ และ หลงไฟ

นากการมักจะประสบผลสำเร็จในด้านรายได้เสมอ โดยเฉพาะกับบรรดาประเทศในโลกที่ ๓ ที่กำลังพัฒนาได้ตามระบบทุนนิยม อาจจะเป็นเพราะว่าระบบเศรษฐกิจที่ถือปฏิบัติกันในลักษณะดังกล่าวได้สร้างเงื่อนไขให้คนส่วนใหญ่ในสังคมต้องตกอยู่ในสภาพของการเผชิญหน้ากับความยากจน อันนำมาซึ่งความเครียดและผิหวังต่อการมีชีวิตอยู่

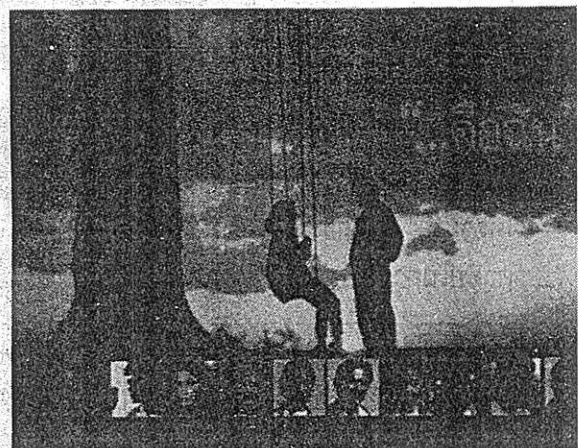
ความผิหวังด้วยสาเหตุดังกล่าวถือเป็นประเด็นสำคัญของการกำหนดเงื่อนไขในการดูภาพยนตร์ของผู้คนในประเทศโลกที่สาม หรือประเทศที่กำลังมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

ข้อตระหนักที่มีพื้นฐานมาจากความเป็นจริงที่ว่า “ชีวิตความเป็นอยู่โดยส่วนตัวก็ทุกข์มากพออยู่แล้ว” ทำให้แนวคิดสร้างสรรค์ในแนวทางของบทภาพยนตร์เพื่อสังคม ต้องเผชิญหน้ากับอุปสรรคที่สำคัญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ トラบโดที่ปัญหาในเรื่องปากท้องและการได้มาซึ่งอำนาจทางการเงินยังไม่ได้รับการแก้ไข ไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้อาจจะหมายถึงไปถึงระบบการศึกษาที่สามารถจะชี้แนะให้ผู้คนในสังคมได้มีโอกาสเรียนรู้และแยกแยะถึงประเด็นความคิด และทัศนคติที่ต้องต่อการมีชีวิตอยู่

บรรดาปัญหาในข้อสรุปของบทเริ่มต้นนี้ จึงนำมาซึ่งสาระสำคัญของบทความชิ้นนี้ที่ว่า

“บทภาพยนตร์เพื่อสังคม โดยแท้จริงแล้ว มีจุดเริ่มต้นมาจากความหมายของการมีชีวิตอยู่ของผู้คนในสังคม”

ถ้าสังคมมีการพัฒนามาก โอกาสแห่งความหมายในการมีชีวิตอยู่ของผู้คนก็จะมีมาก ซึ่งนั่นก็หมายถึง โอกาสในการสร้างสรรค์บทภาพยนตร์เพื่อสังคมของผู้เขียนบทก็จะมีเพิ่ม

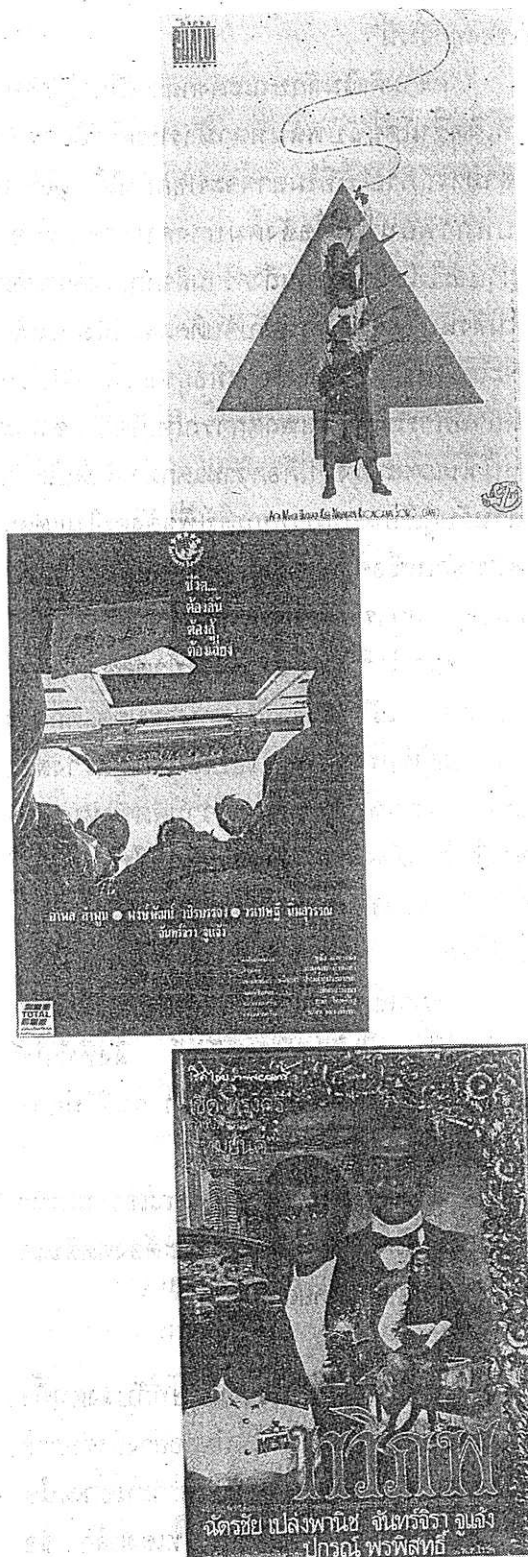
มากขึ้นด้วยเช่นกัน

รากเงาของการเขียน

การจะเขียนบทภาพยนตร์เพื่อสังคมโดยถือเอาสภาวะการณ์ของสังคมเป็นวัตถุดิบในการสร้างเนื้อหาสาระนั้น จำเป็นจะต้องมีการวิเคราะห์และมีเหตุมีผลที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ เราจะเรียกเหตุและผลในลักษณะนี้ว่า “ความหมายที่แท้ในแง่มุมของการแสดง” (Conception of Drama)

สิ่งนี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องคำนึงถึงทุกครั้งในการกำหนดเนื้อหาสาระของการเขียนบทภาพยนตร์เพื่อสังคม เพราะมันจะเป็นสิ่งที่ชี้ว่าภาพยนตร์เรื่องนั้นต้องการจะบอกความจริงข้อใดต่อผู้คนในสังคม รวมทั้งการกลายเป็นจุดสำคัญทางความคิดที่ถือเป็นความหมายเบ็ดเสร็จของภาพยนตร์เรื่องนั้น

“ความหมายที่แท้ในแง่มุมของการแสดง” ส่วนใหญ่แล้วจะเกี่ยวเนื่องกับชีวิตของผู้คนทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจากว่า เนื้อหาของการแสดงในภาพยนตร์เพื่อสังคมนั้น เกิดขึ้นจากการนำเอา “ความหมายที่แท้ของชีวิต” (Conception of Life) ในแง่มุมต่าง ๆ ของผู้คนในสังคมมาจัดระบบทางการเขียนและผสมผสานกับเรื่องราว จนเป็นเนื้อเดียวกัน ถ้าสมมุติว่าจะเขียนบทภาพยนตร์เพื่อสังคมเรื่องคน ๖ คน ความหมายง่าย ๆ ของการกระทำก็คือว่า จะต้องนำเอาเรื่องราวหลากหลายของคนทั้ง ๖ คน นั้น มาผสมผสานกัน และจัดแต่งตามระบบของการเขียนจนเหลือจุดมุ่งหมายในการนำเสนอเพียงจุดมุ่งหมายเดียว เพื่อที่จะสื่อความหมายออกมาในรูปแบบของบทภาพยนตร์ หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้จะทำให้ตัว

ละครแต่ละตัวมีบทบาท และมีความสำคัญในเชิงเนื้อหาสาระที่หนักแน่นและเกี่ยวโยงถึงกัน โดยตลอด (ซึ่งบทบาทยนตร์ที่เขียนขึ้นจาก วัตถุประสงค์ประเภทอื่น โดยเฉพาะจินตนาการจะไม่เน้นในจุดนี้สักเท่าใดนัก) “ความหมายที่แท้จริงของชีวิต” (Conception of Life) เกิดขึ้นและพัฒนา มาจากสภาพแวดล้อมและสังคมของผู้คนนั้น ๆ เอง โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า “ผู้คนวันนี้” อยู่ในสังคมกันอย่างไร? อยู่ไปตามระบบความเป็นไปของสังคมโดยปราศจากข้อโต้แย้ง หรืออยู่ในในสภาวะที่อึดอัดขัดข้อง เต็มไปด้วยเงื่อนไขโต้แย้งทางความคิด ข้อแตกต่างของ “ผู้คนวันนี้” ในประเด็นข้างต้นจึงถือเป็นบทสรุปสำคัญทางด้านมุมมองและทัศนคติในการสร้างบทบาทยนตร์เพื่อสังคมของผู้เขียนบทแต่ละคน และดูเหมือนว่าเงื่อนไขสำคัญที่สุดในการสร้าง “ความหมายที่แท้ของชีวิต” สำหรับผู้คนในสังคมรวมทั้งตัวผู้เขียนบทภาพยนตร์นั้นอยู่ที่ภาวะและแนวทางการศึกษาในชีวิตของแต่ละคน เพราะการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบนั้นเป็นตัวสร้างประสบการณ์ที่สำคัญให้แก่ชีวิตมนุษย์...ด้วยเหตุนี้ตัวแปรที่ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้าง บทบาทของเนื้อหาสาระสำหรับบทภาพยนตร์เพื่อสังคมจึงอยู่ตรงนี้ อยู่ตรงประสบการณ์ชีวิตอันเนื่องมาแต่ภาวะและแนวทางในการศึกษาของผู้เขียนบทแต่ละคนว่าจะเบี่ยงเบนไปในข้อสรุปของความหมายใดกันแน่ ระหว่างการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับสังคมที่เขากำลังใช้ชีวิตอยู่

กล่าวกันว่า “ความคิดในเหตุการณ์เฉพาะหน้าของมนุษย์เป็นตัวตัดสินใจที่ค่อนข้างสำคัญเมื่อต้องเผชิญหน้ากับภาวะการณ์ที่ต้องเลือกเอาอย่างหนึ่งอย่างใดในการที่ต้องอยู่ในสังคม

ของทุกวันนี้”

ความคิดในลักษณะดังกล่าวเป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นโดยฉับพลันที่สามารถวัดได้ถึงความสามารถภายในที่ไม่อาจจะบอกกันได้ ผู้เขียนบทภาพยนตร์เพื่อสังคมบางคนอาจจะมองผ่านอะไรไปโดยไม่เห็นถึงความสำคัญเชิงความคิดในสิ่งนั้น แต่บางคนกลับจับติดและจ้องมองเพื่อจะได้เห็นบางสิ่งบางอย่างที่อยู่ซ่อนลึกลงไปในสถานการณ์ หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าในแต่ละครั้ง นี่คือการแตกต่างที่เห็นได้ชัดสำหรับผู้เขียนบทภาพยนตร์เพื่อสังคมในแต่ละคนนอกเหนือจากภาวะการใช้ชีวิตและเงื่อนไขเชิงประสบการณ์ในทางการศึกษา

อย่างไรก็ตาม แม้ปฏิกิริยาต่อสังคมและประสบการณ์ชีวิตของแต่ละคนจะมีข้อแตกต่างกัน แต่ผู้เขียนบทซึ่งเปรียบเสมือนผู้สร้างสรรค์ขอบเขตของเหตุการณ์และความคิดทั้งหมด ก็จำเป็นที่จะต้องตระหนักถึง ข้อเกี่ยวโยง ๓ ประการ ในส่วนของมนุษย์ที่มีต่อสังคมในทุกวันนี้ อันได้แก่

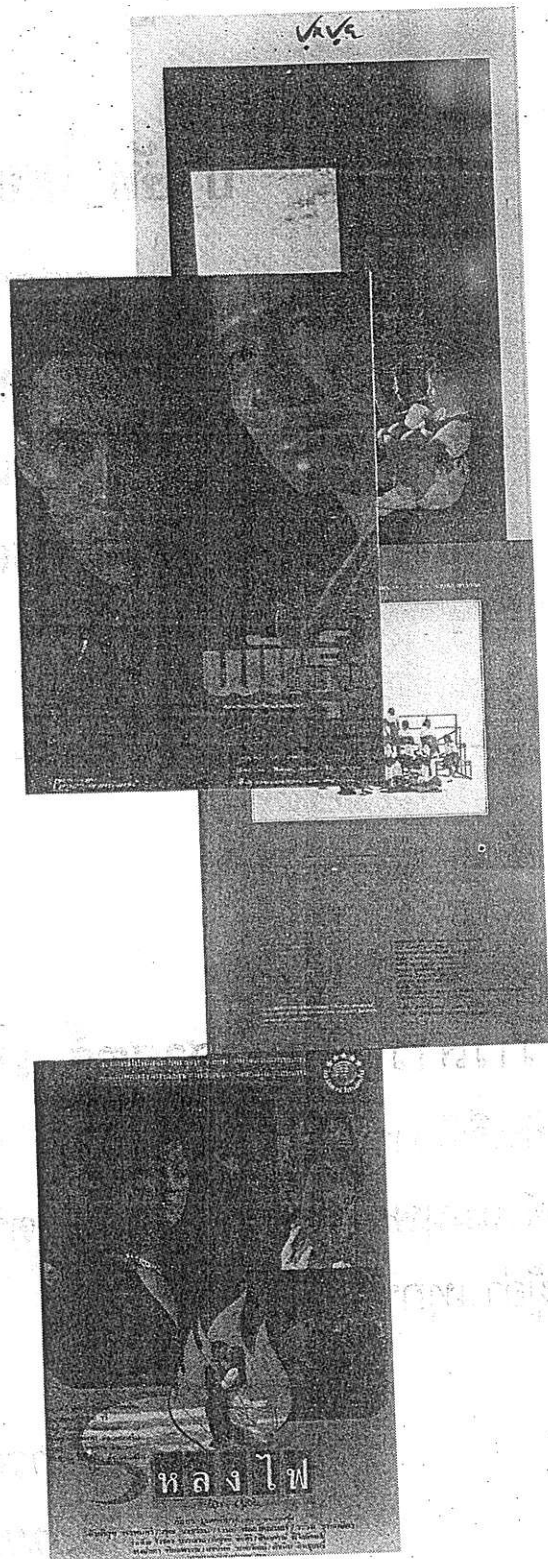
- สภาพแวดล้อมที่ทุกคนต้องเผชิญหน้าอยู่
- พื้นฐานทางกรรมพันธุ์ สิ่งที่ทำให้มนุษย์ทุกคนต้องเป็นไปตามสภาวะที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้
- และสุดท้ายคือ เหตุการณ์เฉพาะหน้า สิ่งที่มีมนุษย์ไม่มีโอกาสโต้แย้งและต้องตัดสินใจในเงื่อนไขทุกอย่างโดยลำพัง

ค วามเกี่ยวโยงระหว่างมนุษย์กับสังคมทั้ง ๓ ประการข้างต้น มีผลอย่างยิ่งต่อการเขียนบทภาพยนตร์เพื่อสังคม เพราะนอกเหนือจากเงื่อนไขส่วนตัวของผู้เขียนบทเองแล้ว ข้อ

เกี่ยวโยงทั้ง ๓ ประการนั้นยังจะมีผลต่อเนื่องหาสาระในความรู้สึกเบื้องต้น โดยเฉพาะการกำหนดบทบาทของตัวละคร รวมทั้งการประกาศความหมายที่แท้ของชีวิตสำหรับตัวละครในเรื่องแต่ละตัว แต่ที่สำคัญที่สุดนั้นมันคือการประกาศความคิดเบ็ดเสร็จของผู้เขียนบทภาพยนตร์เพื่อสังคมออกมาในฐานะของผู้สะท้อน "บทบาททางการแสดงของชีวิต" (Dramatic of Life) ทั้งนี้ก็เพราะว่ามนุษย์ทุกคน...ในทุกยุคทุกสมัยล้วนต่างได้สร้างบทบาททางการแสดงในชีวิตประจำวันของตัวเองตลอดมาอยู่แล้ว

และนี่ข้อสรุปถึงประเด็นสำคัญที่กำลังมีการแสดงทัศนะต่อกันในวงการภาพยนตร์ไทยวันนี้...ปัญหาของบทภาพยนตร์เพื่อสังคมที่ไม่ค่อยจะมีการผลิตกันออกมานั้น อาจจะสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขทางธุรกิจ (อันเป็นข้อสรุปที่ยอมรับกันมากที่สุดในขณะนี้) ก็ได้ถ้าจะเลือกมองกันในมุมมองนั้น แต่ถ้าจะเลือกมองกันในมุมมองที่ลึกลงไป โดยตั้งต้นจากตัวเราเองไปจนถึงขีดขั้นของการดำเนินงานและเทคนิคทางภาพยนตร์ เราก็จะพบว่า "ความหมายที่แท้ของการมีชีวิตอยู่" เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดของบทภาพยนตร์เพื่อสังคม สำหรับการก่อเกิดเนื้อหาสาระ ตลอดจนทัศนะเชิงอุดมการณ์ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาทั้งผู้คนและสภาวะของสังคมให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและมีความหวัง

"ในทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา มนุษย์ได้สร้างบทบาททางการแสดงให้กับตัวเองทุกคนอยู่แล้ว และเมื่อถึงวันนี้ภาพสะท้อนของชีวิตและสังคม ในรูปลักษณ์ของบทภาพยนตร์จึงไม่อาจจะหนีพ้นความหมายที่แท้ของการมีชีวิตอยู่ไปได้" ❁

บริษัท ไทยเดินรถ จำกัด

ขอสนับสนุน

วารสาร อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

และ

งานวิชาการของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

วารสาร อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ยินดีพิจารณาตีพิมพ์บทความ บทความ และข้อเขียนวิชาการ
ด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิจิตรศิลป์ จากสมาชิก และ
ผู้อ่านทุกท่าน

ออกจำหน่ายปีการศึกษาละ ๒ ฉบับ

ในเดือน กันยายน และ มีนาคม